

לוחמה באוויר

דוקטרינת לחימה אווירית שורשים וניסיון

היסודות לתורת התקפה זו הונחו שנים רבות קודם לכן. עוד בשנות החמישים נקבעה דוקטרינת הלחימה של חיל האוויר, שתמציתה היתה השגת עליונות אווירית באמצעות השמדת חיל האוויר של האויב בעודו על הקרקע.

במשך השנים, צברנו מידע על שדות התעופה של האויב. טייסי חיל האוויר פיתחו תורת לחימה, שקבעה, כי הגישה לשדה התעופה תיעשה בגובה נמוך – מתחת לגובה גילוי המכ"ם. סמוך לשדה ימשכו המטוסים לגובה, הדרוש להפצצה, ולאחר מכן בפניות מתוכננות יתקפו את השדה מכל עבר לגילוי ולצליפה על מטרות מזדמנות בשטח השדה. התנאי להתקפה מוצלחת היה הפתעה. הרעיון היה ללכוד את המטוסים על הקרקע. לשם כך דרושה הפתעה, שביטוייה הוא מכה מקדימה.

לא כאן המקום להרחיב את הדברים על מצבה המדיני-ביטחוני של מדינת ישראל ערב מלחמת ששת הימים ועל התנאים לפתיחת המלחמה, שיצרו מצב לפיו מקובל, כי ישראל המתגוננת תוכל להרשות לעצמה מכה מקדימה מבלי שתואשם בייזום מלחמה.

ההצלחה היתה מדהימה, שדות התעופה של האויב שותקו, המטוסים שחנו על הקרקע הושמדו, העליונות האווירית הושגה בתוך שעות מעטות ונסללה הדרך להכרעה.

בחמישה ביוני 1967 בשעה 0700 היו 200 מטוסי קרב של חיל האוויר בדרכם לתקוף את שדות התעופה של סוריה ושל מצרים. ההמראות היו, לפי תכנון מראש, הטיסה התנהלה ב"דממת אלחוט". הכל ידעו בעל-פה את אשר עליהם לעשות. בשעה 0745 נפרצה הדממה, ובתוך שניות מעטות הופצצו המסלולים כולם בעת ובעונה אחת. המטוסים התרחקו כמה קילומטרים, ושבּו לצלוף על מתקנים ועל מטוסים חשופים. בסיום התקיפה התנקזו המטוסים לנתיבי חזרה הביתה – תחילה בגובה נמוך, ואחר-כך, בהתאם ליתרת הדלק, טיפסו לגובה שיוט חסכוני, וגלשו עם טיפות הדלק האחרונות לנחיתה. אין פלא, שנוצרו "פקקי תנועה": לרוב המטוסים נותר אך מעט דלק, חלקם פגועים, והלחץ היה כה רב, עד כי מטוסים, שנחתו תקולים, התבקשו לפנות את המסלול, ולרדת לשוליים, כדי לאפשר לבאים אחריהם לנחות בשלום.

* ראש מטה חיל-האוויר.

תא"ל איתן בן־אליהו*

במלחמת ששת הימים) – כל מטוס חשוף לירי מהמטרה, שהוא תוקף, אולם גם ממטרה, הנמצאת בסביבתה.

בנוסף, בשנים 1967-1973 השתנה גם המצב המדיני-ביטחוני מהקצה אל הקצה. ישראל הצטיירה כמעצמה אזורית, עוצמתה הצבאית נתפסה כבלתי־מעוררת, וגבולותיה הבטיחו הרתעה והרתעה. מכלול הסיבות הללו הורידו מעל הפרק הן בתכנון והן בתודעה את האפשרות לשקול מכת־מנע.

תחושת הביטחון היתה כזו שהצבא, ובכלל זה חיל האוויר, לא עמד על כך שיש לבצע מכה מקדימה, ובהעדר מהלך פתיחה יזום על ידינו, אין, כמובן, הפתעה. הדבר הזה ערער את הצורך בכמה ממרכיבי הלחימה, כגון התקפה סימולטנית וגישה נמוכה.

חוזרים להפתעה...

מאז 1973 חזרה לתודעה, במלוא עוצמתה, האפשרות לפתוח במכת־מנע.

דומני, כי תפיסת הביטחון של מדינת ישראל גורסת, שאם האויב ידחק אותנו לדרך ללא מוצא, נשקול בכובד ראש מכת־מנע. שלא כמו בערב מלחמת יום הכיפורים, המצב הגיאוביטחוני שב ומצדיק, ואולי אף מחייב במקרים מסוימים, לפתוח במכת־מנע.

השינויים שחלו במלחמת יום הכיפורים

האויב יישם לקחים, שהפיק מתבוסתו בשנת 1967. הוא נקט כמה פעולות, וביניהן פיזור מטוסים, הכנסתם תחת קורת גג, ואלה שנשארו חשופים הורחקו לשדות תעופה רחוקים מעבר לטווח מטוסינו. המסלולים והמטוסים, החשופים כיעד לתקיפה, הוחלפו בסוללות טילים נ"מ, שפוזרו לאורך החזיתות. במקום שדות התעופה, שהותקפו בששת הימים, הוצבו בתקופת מלחמת יום הכיפורים סוללות טילים. המטרות פוזרו לאורך כמה עשרות ק"מ בלבד בגזרה צרה, מוגנת בחפיפה, בשכבות, על־ידי סוללות של טילים ושל תותחים נ"מ, בתוך המערך הצפוף הזה, שאינו מופתע וזמן תגובתו קצר ביותר, הפרוס בין כוחות בתנועה וחלק נכבד מתוכו נייד.

נגד המערך הזה הוכנה התקפה, שיסודותיה זהים לאלה של מלחמת ששת הימים: גישה נמוכה, התקפה בעת ובעונה אחת בנתיבים מתפצלים, הסמוכים זה לזה עד כדי סכנת התנגשות, היוצרים עקום למידה אצל מערך ההגנה, שכן רוב הכוח החודר בנתיבים קרובים; המטוסים הראשונים מעוררים את ההגנה, והאחרונים – חשופים אליה. כל המטוסים מושכים בעת ובעונה אחת ללא צורך שכן המידורג בהתקפה אינו מקל על תגובת האויב (כמו

התנאים המוקדמים, שנדרשו למימוש דוקטרינת המלחמה ולהצלחת טקטיקת הקרב, התקיימו במלואם. האויב הופתע, כוחותיו נערכו בשדות תעופה, שנמצאו בטווח טיסת מטוסי הקרב של ישראל, מטוסיו היו חשופים וההתקפה, שנערכה בעת ובעונה אחת על כל שדות התעופה כאחד, מנעה מהאויב להגיב בטרם הסתיימה התקיפה. בכך, הושגה למעשה ההכרעה עוד בטרם הספיק האויב להגיב.

זו היתה הצלחה בקנה מידה היסטורי, שיסודותיה הונחו עוד בימים הראשונים של חיל האוויר, ביצועה נעשה בתנאים אופטימליים, והתגשמותה העמידה את הכוח האווירי במקום ראשון בין זרועות הצבא.

לכאורה, בין מלחמת ששת הימים לבין מלחמת יום הכיפורים התחזקה היכולת לחזור על הצלחת ששת הימים: כמות הפצצות, שנשא כל מטוס, גדלה בממוצע משתי פצצות לשיש – ובמקרים מסוימים לעשר – פצצות למטוס. מערכות הניווט שופרו, נוספו מערכות הפצצה, שלא היו קודם לכן, המטוסים צוידו ביכולת אוויר-אוויר מרשימה גם בהיותם בתצורת אוויר-קרקע.

מה, אם כן, מנע מחיל האוויר להשיג במלחמת יום הכיפורים הישגים דומים לאלה, שהשיג בשנת 1967?

במקרה כזה תתבסס תורת הלחימה על הפתעה, שאין מקום לפרט כאן את שיטתה.

התקפה מדורגת

תיתכן, אם כן, פתיחה יזומה של מלחמה, או מכת-נגד. כך או כך מערך מטרות צפופות, המפורזות על פני שטח קטן יחסית, ומוגנות בחפיפה אינטנסיביות מכל עבר יותקפו לאו דווקא סימולטנית, אלא בצירוף בלתי-צפוי של כל הגישות ובכללן התקפה מדורגת. כבר במהלך הלחימה ביום הכיפורים נוסתה בהצלחה התקפה על סוללות טילים קרקע-אוויר תוך איגוף מצפון – נגד המערך המצרי בתעלה. כוח מוגבל בהיקפו יצא בגישה נמוכה מצפון כשיעדו לכרסם שש סוללות בלבד בקצה המערך הצפוני לאורך התעלה.

העליונות האווירית הושגה בהדרגה, מומשה בשלבים בתנאי שטח מוגבלים ולפרקי זמן מוגדרים.

תהליך השגת העליונות האווירית הוא מעתה גמיש, ומנצל יתרונות יחסיים בגזרות צרות הן מבחינת פרופיל הטיסה, שימוש באמצעים תומכים ויצירת תמונת מצב עדכנית להמשך ההתקפה.

תוקפים גם מהגובה

הניסיון הראשון בתקיפה מהגובה נעשה כבר במלחמת ההתשה, בעשרים ביולי 1970. לקראת סיום מלחמת ההתשה נערכו מטוסי פנטום להתקפה מהגובה במבנים להגנה הדדית ביניהם נגד טילים קרקע-אוויר באמצעות מכלים ללוחמה אלקטרונית, שנשאו עליהם.

ההצלחה היתה חלקית, המטוסים הגיעו למטרות, זיהו אותן, ותקפו אותן בהצלחה. אולם, איבדנו במהלך התקיפה מטוסים. בגישה מהגובה יכול הטייס להבחין בתמונת האויב לקראתו ומסביבו, והוא משוחרר לתמרון, להתחמק, ולזהות מטרות וכו'. ההתקפה מתואמת תוך תגובה גם נגד מטרות, שלא תוכננו מראש. פטרול, גישה, חדירה ותקיפה מהגובה.

סיכום

מלחמת יום הכיפורים מהווה תפנית מכרעת בשינוי תורת הלחימה של חיל האוויר. התפנית נבעה מכך, שנוצרו שינויים בכל ממדי הפעולה של חיל האוויר החל מהמציאות הפוליטית-ביטחונית, דרך חידוש

עמוק בממד האיום, שיטת ההגנה של האויב, המודיעין ומשך הלחימה. במאמר עסקנו בתקיפה להשגת עליונות אווירית, לא עוד רציונל שרשרת אחד ויחיד, הנובע ממכת-נגד ומהפתעה נגד מטרות מפורזות, אלא גמישות, שילוב ומדרוג בהתקפה לניצול כל מערכת וממד תומך אפשרי.

לאו דווקא גישה נמוכה, לאו דווקא חשיפה מזערית, לאו דווקא תקיפה בעת ובעונה אחת, בכל ממדי ההתקפה האווירית עברנו מפרופיל קשיח, מוכן ומתוזמן מראש לפרופיל גמיש, משתנה, מגיב, נשלט ונתמך מערכתית.

השינוי מאפיין לא רק את הנושאים שהוזכרו במאמר, את אלא בכל שטחי הפעילות של חיל האוויר, לוחמה באוויר, לוחמה בתנאי אור ומזג אוויר מיוחדים, שיטות לסיוע ולאמנעה, חילוקי, הגנה מקומית ולחימה בים. אכן, תפנית משמעותית.

